

# ***Gitte og mig* – kasus i paratagmer i moderne dansk talesprog**

Af EVA SKAFTE JENSEN

En klassiker i dansk grammatik er brugen af nominativ og oblik form i personlige pronomener. I komplekst opbyggede syntagmer udfordres hovedreglen om nominativ ved subjekter og oblik i alle andre sammenhænge. Man kan for eksempel hyppigt møde oblik form ved personlige pronomener der indgår i paratagmer med subjektsfunktion. Fænomenet omtales i alle større grammatikker og i redegørelser for kasusdistributionen i dansk. I denne artikel fremlægges en undersøgelse af distributionen i et stort talesprogs-korpus, nemlig det såkaldte LANCHART-korpus. Formålet er at kvalificere de redegørelser man kan læse i faglitteraturen, med empiriske data af et vist omfang. Der fremlægges dels resultater for de samlede data, dels resultater for delundersøgelser der skal vise geografisk spredning og kronologisk udvikling.

## **1 Indledning**

I over 100 år har man kunnet møde sætninger som den i eksempel (1), hvor subjektet er opbygget som et paratagme, og hvor mindst en af referenterne i paratagmet er et personligt pronomen i oblik form (nemlig *mig*).

(1) **Gitte og mig** talte sammen i går

Denne brug af oblik form er observeret i begyndelsen af 1900-tallet i samtidsgrammatikker som Mikkelsens *Dansk Ordføjningslære* (1911: 238) og ordbogsprojekter som *Ordbog over det danske Sprog* (opslagsordene *jeg, han, hun*). I *Dansk Rigsmål* (Brink & Lund 1975: 666–667) fremlægges også overbevisende dokumentation for at man har kunnet bruge oblik form i konstruktioner som den i (1) fra i hvert fald omkring 1900. Ifølge Pedersen (2017a; 2019: 330) er brugen optegnet i jyske dialekter allerede i begyndelsen af 1800-tallet.

I grammatikker såvel som sprogbrugshåndbøger fra og med begyndelsen af 1900-tallet observerer man brugen af oblik form i subjektsparatagmer, og alt efter et givet værks sigte ledsages observationen af kommentarer eller bud på forklaring

af grammatisk eller socio-/dialektal karakter (se fx Mikkelsen 1911: 238; Diderichsen 1946: 109–110; Aa. Hansen 1965: 102–103; Aa. Hansen 1967 (2): 242–245; E. Hansen 1972; E. Hansen 1993: 57–62; Jørgensen 2000: 165–166, 178–180; Jacobsen & Jørgensen 1988: 109; Hansen & Heltoft 2011: 436–443; Schack 2013; Pedersen 2017a, 2019).

Hovedærindeet med denne artikel er at gøre status over brugen af nominativ og oblik form i paratagmer i moderne talt dansk, og ikke kun i subjekter. Til det formål fremlægges resultaterne af en undersøgelse af netop dette fænomen foretaget i et stort korpus af dansk talesprog; dialektale forhold vil blive undersøgt som en del heraf. Inden fremlæggelsen af resultaterne gives en kortfattet oversigt over behandlingen af kasedistributionen i dansk med særligt henblik på paratagmekonstruktionen. Afslutningsvis fremlægges yderligere overvejelser som undersøgelsens resultater giver anledning til.

## 2 Kasedistributionen i moderne dansk

Siden slutningen af middelalderen har man i dansk kun haft to kasesformer, nemlig nominativ og oblik form, og alternationen mellem de to kasesformer har kun været relevant i en række personlige pronomener, nemlig de 7 som vises i Skema 1<sup>39</sup> (herafter bruges termen *pronomener* som kortform for *personlige pronomener*).

**Skema 1.** Kasesformer i moderne dansk

	singularis				pluralis		
	1p	2p	3pM	3pF	1p	2p	3p
nominativ	<i>jeg</i>	<i>du</i>	<i>han</i>	<i>hun</i>	<i>vi</i>	<i>I</i>	<i>de</i>
oblik	<i>mig</i>	<i>dig</i>	<i>ham</i>	<i>hende</i>	<i>os</i>	<i>jer</i>	<i>dem</i>

Med kun to bøjningsformer og med begrænset virkeområde er kassystemet i moderne dansk altså ret enkelt; til gengæld rummer brugen af de to former nogen kompleksitet.

I alle grammatikker og sprogbrugshåndbøger formuleres hvad man kunne kalde en *hovedregel* hvorefter nominativ bruges ved subjekt, og oblik form bruges ved alle andre funktioner. Dog nævnes – i næsten samme åndedrag – også omstændigheder der sætter hovedreglen ud af spil eller giver den stærk konkurrence (se fx Diderichsen 1946: 109–110; Aa. Hansen 1965: 102–103; Aa. Hansen 1967 (2):

<sup>39</sup> Man kan også med en vis rimelighed regne ordparret *man – en* for en del af dette paradigme (med *man* som nominativ og *en* som oblik form), men i denne artikel undersøges udelukkende de klassiske 7 pronomener som er vist i Skema 1.

242–245; E. Hansen 1972; E. Hansen 1993: 57–62; Allan, Holmes & Lundskær-Nielsen 1995: 143–153; Jørgensen 2000: 168–194; Jacobsen & Jørgensen 1988: 103–109; Hansen & Heltoft 2011: 436–443; Schack 2013; Pedersen 2017a, 2019; i Parrott 2009 og Johannessen 2014 sættes samme forhold ind i en skandinavisk ramme).

De omstændigheder der udfordrer hovedreglen, handler dels om syntaktisk funktion, dels om den indre opbygning af det nominal der varetager en syntaktisk funktion. Når et pronomen på egen hånd varetager den syntaktiske funktion i en sætning, og den syntaktiske funktion er umisforståelig, gælder hovedreglen om nominativ og oblik form. I eksemplerne (2)–(9) vises det hvordan man bruger de to former i henhold til denne regel.

- (2) **jeg** bor i Ribe (subjekt)
- (3) sidste sommer malede **hun** gæsteværelset (subjekt)
- (4) vi så **jer** på hovedgaden i går (direkte objekt)
- (5) hans forældre gav **ham** en ny cykel (indirekte objekt)
- (6) man kan stole på **dem** (styrelse for præposition)
- (7) A: (er der overhovedet kommet nogen?)  
B: ja, der er **hende**, og der er **ham** ... (*der*-konstruktion)
- (8) det er **dig** (subjektsprædikat)
- (9) det var **os** der skulle betale for det (kløvning)

I (2) og (3) fungerer pronomenet som subjekt og står i nominativ; i de resterende eksempler fungerer det fremhævede pronomen ikke som subjekt, og det står konsekvent i oblik form.

Så snart et pronomen ledsages af mere sprogligt materiale, fx et specificerende adled eller en sideordnet størrelse, udfordres hovedreglen. I (10)–(12), hvor pronomenet specificeres af en adverbial bestemmelse, kan nominativ slet ikke bruges, – hverken ved subjekt eller nogen anden funktion. I tilfælde som (13)–(14) kan man i den faktiske sprogbrug iagttage alternation mellem nominativ og oblik form. Det samme gør sig gældende i tilfælde som (15), hvor pronomenet bruges i en syntaktisk funktion der kan synes uklar.

- (10) **ham ovenpå** spørger om han kan låne to æg (subjekt)
- (11) måske kan **hende fra 8.** gøre det (subjekt)
- (12) har du set **hende derovre?** (direkte objekt)
- (13) **min kone og jeg/mig** rejser altid til Sverige om sommeren (subjekt)

- (14) giv billetterne til **de/dem der kommer til tiden** (styrelse)  
 (15) han er ældre end **hun/hende** (sammenligning med subjekt)

Når eksempler som (10)-(15) udlægges i grammatikker og andre sprogbeskrivelser, bliver de typisk indlejret i mere omfattende forklaringer om kasusdistributionen i moderne dansk. De forklaringer man kan møde, er typisk af psykolingvistisk eller informationsstrukturel karakter.

Til forklaringerne af psykolingvistisk karakter hører en idé om at oblik form er defaultkasus og den kasus man bruger hvis der fx er uklar ledfunktion (se fx Rehling 1951: 35; Aa. Hansen 1967 (2): 243; E. Hansen 1972: 101; Brink & Lund 1975: 663 f.). Dette henviser man fx til når det handler om at forklare oblik form i den type som vises i (15), altså når et pronomen henviser til en referent der sammenlignes med subjekt. En anden type forekomst hvor man ofte ser oblik form, og hvor man også kan anse kasusformen for et defaultvalg, er en sådan hvor man ikke kan identificere en syntaktisk funktion, fx fordi det pågældende pronomen står for sig selv uden at indgå i en sætning som i (16).

- (16) A: nåede du over og hilse på i går?  
 B: **mig?**

En lidt anderledes type finder man ved pronomener i ekstraposition. Her er det typiske at et sådant står i oblik form i fællesdansk, som i (17).

- (17) **ham**, han skal på ferie

Vigtige fortalere for forklaringen om uklar ledfunktion og oblik form som defaultkasus er Brink og Lund. De skriver at tendensen til at bruge oblik form generelt er stærkere ”jo svagere fornemmelsen [er] for, at leddet er subjekt i sætningen” (Brink & Lund 1975: 663), og de eksemplificerer blandt andet denne tendens med eksempler af typerne vist i (15)-(17). Derpå går de videre til paratagmerne og skriver om dem at tendensen også kan ses her på trods af at pronomener i paratagmer som i (1) og (13) ”indiskutabelt” indgår i subjektet (Brink & Lund 1975: 666).

Som støtte for at subjektsfølelsen skulle kunne være svagere i nogle paratagmer, peger de på at nominativ i deres undersøgelse er hyppigere 1) hvis et pronomen står sidst snarere end først i et fundamentfeltplaceret paratagme og dermed står tættere på det finite verbum, og 2) hvis et subjektparatagme står på subjektets egen plads i sætningsskemaet umiddelbart efter det finite verbum. Tendensen til oblik form

skulle altså være stærkest ved eksempler som (18), og mindre stærk ved eksempler som (19) og (20), her citeret efter Brink & Lund 1975: 666; bemærk at forfatterne ved (18) ikke angiver mulighed for alternation.

- (18) **Mig og Kurt** var fine venner
- (19) **Kurt og jeg/mig** var fine venner
- (20) Det skal **du/dig og Thorkild** gøre

En mere udtryksbaseret forklaring på distributionen af nominativ og oblik form i de personlige pronomener så dagens lys i begyndelsen af 1970'erne. Dengang præsenterede Erik Hansen en analyse af forholdene, hvor især to vigtige indsigter skal omtales her. Den ene var at der ifølge Hansen i moderne dansk fandtes ikke én, men hele to forskellige regelsæt for kasusdistributionen, og at sprogbrugerne navigerede i forhold til disse to regelsæt. Den anden vigtige indsigte var selve analysen af de to regelsæt. Det ene regelsæt var syntaktisk og svarer til den såkaldte hovedregel, altså et regelsæt hvorefter nominativ bruges ved subjekt, og oblik form bruges i alle andre tilfælde. Det andet regelsæt var derimod baseret på trykstærk og tryksvag udtale af pronomenerne: Hvis et pronomen var obligatorisk trykstærkt, stod det i oblik form; hvis det derimod kunne være enten tryksvagt eller (af stilistiske/pragmatiske grunde) trykstærkt, stod det i nominativ.<sup>40</sup> Subjektspronomen som i (2) og (3), der ikke blev ledsaget af ekstra materiale, stod efter dette alternative regelsæt i nominativ, mens langt de fleste øvrige pronomener stod i oblik form. Ifølge Hansen (1972) blev det første af disse to regelsæt (svarende til hovedreglen) associeret med høj (eller ”neutral”) prestige, mens det trykbaserede regelsæt blev associeret med lav prestige.

Hansens analyse blev mødt med stor interesse; blandt andet gjorde Brink & Lund (1975: 663–664) trykforholdene til et vigtigt parameter for deres egne analyser. Trykforholdsanalysen blev dog også kritiseret for at være for udtryksbaseret: Trykforholdene i sig selv kunne ikke være forklaring nok, men måtte være symptom på noget andet; der måtte være en indholds-baseret grund til at trykforholdene var som de var (se fx Heltoft 1991: 127–131; Jørgensen 2000: 161).

I en række artikler i 1990'erne skrev Lars Heltoft om sagen (se fx Heltoft 1991, 1992, 1997, 2001), og i den samme periode arbejdede Henrik Jørgensen også med

---

<sup>40</sup> I artiklen finder man dog også den indholds-baserede idé om oblik form som defaultvalg i tilfælde med uklar ledfunktion, E. Hansen 1972: 101.

emnet (se fx Jørgensen 1999 og især 2000). Begge plæderer de for at kasusdistributionen i moderne dansk er baseret på forhold der er af pragmatisk karakter. Heltoft arbejder sig frem til at nominativ kun bruges ved en bestemt type subjektspronomen, <sup>41</sup> nemlig sådanne hvor identifikationen af referenten alene beror på anaforiske (eller – især for 1. og 2. persons vedkommende – deiktiske) forhold. <sup>42</sup> I alle andre tilfælde kan man bruge oblik form. Som andre tilfælde tæller sådanne hvor identifikationen af referenten kommer i stand ved specificerende adverbialer eller relativsætninger. I *Grammatik over det Danske Sprog* (Hansen & Heltoft 2011: 440) tæller paratagmer også med blandt tilfælde hvor identifikationen beror på specifikation.

Mens det virker overbevisende at pronomen med specificerende led som adverbialer og restriktive relativsætninger, lader identifikationen bero på mere materiale end Heltofts anaforiske pronomen, er det sværere at se hvordan paratagmer lever op til karakteristikken at identifikationen beror på specifikation. Der er ganske vist mere materiale og dermed mere information i et parataktisk opbygget syntagme end i et pronomen uden ledsagelse af yderligere materiale, men det er svært at se hvordan et pronomen ligefrem specificeres gennem et parataktisk tilføjede led (se også Schack 2013; Jensen 2019). I stedet kunne man måske se på pronomen med specifikation og pronomen der indgår i paratagmer, som noget hvor fællestrækket er at sådanne led ikke er anaforiske (i Heltofts forstand). Det ville være i forlængelse af idéen om oblik form som defaultkasus.

Henrik Jørgensens perspektiv på kasusdistributionen har det til fælles med Heltofts at tekstlige distinktioner og diskursive funktioner udpeges som udslagsgivende for kasusvalget i moderne dansk: ”akkusativ associeres med det fokuserede og nominativ med det topiske” (Jørgensen 2000: 312). I praksis betyder det at man vil vente at finde prædikativer, objekter m.m. i oblik form, og også sådanne subjekter der er informativt tungere end materialemæssigt ’rene’ pronomen, hvor sidstnævnte alene tjener som kohæsivt middel ved at fastholde en referent hen gennem en tekst.

---

<sup>41</sup> Om 1p.pl. og 2p.pl. i komplekst opbyggede syntagmer skriver han (i forlængelse af Diderichsen 1946: 113) at de kan anses for at stå på ”bestemmerplads” i konstruktioner af typen *til I/er stakkels forældre* (Heltoft 1992: 88), og at de (*vi/os, I/er*) dels kan have pronominalfunktion, dels ”bestemmerfunktion” (se også Hansen & Heltoft 2011: 443).

<sup>42</sup> For Heltoft er kun ’rene’ pronomen uden ledsagelse af yderligere materiale anaforiske. I (10) ville *han* være den anaforiske pendant til *ham ovenpå*; i (13) ville *vi* være den anaforiske pendant til *min kone og jeg/mig*.

### 3 Dialektale forskelle og udviklingen i fællesdansk

I dialekterne kan man finde anvendelser af nominativ og oblik form der afviger fra distributionen i fællesdansk, se fx opslagene for de enkelte pronomener i *Ømålsordbogen* og *Jysk Ordbog*.<sup>43</sup> Hvad særligt angår brugen af oblik form i subjektsparatagmer, er opmærksomheden tidligt rettet mod jysk. Således skriver Mikkelsen (1911: 238) i forbindelse med eksempel (21) fra Johan Skjoldborgs hånd at denne anvendelse af oblik form netop skulle være noget man finder i jysk.

(21) Tror du, **mig og Maren Holme** vil sidde alene?

Siden har Karen Margrethe Pedersen i flere omgange gjort rede for forholdene i dialekterne (2017a, 2019). Kort fortalt er der ifølge hende en forkærlighed for oblik form vest for Storebælt og en forkærlighed for nominativ øst for Storebælt. Der er dog også forskelle indenfor de nævnte områder, fx skulle oblik form være særlig velkendt i nørrejysk, mens der kun er få eller ingen oplysninger om en sådan brug for andre dele af Jylland.<sup>44</sup> Forholdene i dialekterne kan ifølge hende have haft indflydelse på forholdene i fællesdansk. Anvendelsen af oblik form i paratagmer kan have bevæget sig fra Jylland til Sjælland, herunder København, i slutningen af 1800-tallet med de mennesker der flyttede fra landet til de store byer. Hun henviser til at der ved folketællingen i 1890 boede 33.000 nørrejyder i København, en by som dengang havde en befolkning på ca. 331.000 (se fx Pedersen 2017a: 50, note 6). De kan have bragt anvendelsen af oblik form med sig, og fra dem kan brugen have bredt sig til andre sprogbrugere i København; i første omgang i lavsociale lag og derfra videre til middelklassen.

En anden mulighed er at brugen af oblik form i subjektsparatagmer er en fællesdansk udvikling, men at novationen har haft lettere ved at vinde frem og befæste sig i områder langt fra København, og at jo længere væk man har været derfra, jo mindre er man blevet udsat for præskriptive kræfters lange arme. Se mere om præskriptive kræfter i afsnit 5.2, 5.3 og 6.3.

Uanset hvilken af disse forklaringer man hælder til, synes den del af hypotesen der handler om at novationen har bevæget sig op gennem klasserne, ret sandsynlig. Brink & Lund (1975: 666) bemærker at man kan finde oblik form hyppigt brugt

<sup>43</sup> Fx finder man både oblik form og nominativ i de typer der er vist i (16) og (17), se også Jørgensen 2000: 163; Pedersen 2019: 330.

<sup>44</sup> Pedersen (2017a: 49) nævner dog at brugen også kendes fra sønderjysk, og hun foreslår at brugen kan have bredt sig fra nørrejysk til sønderjysk.

blandt lavkøbenhavnske talere med fødeår omkring 1880–1890<sup>45</sup> og blandt højkøbenhavnske talere med fødeår fra omkring 1920. I *Ordbog over det danske Sprog* omtales brugen blandt andet som ”vulgær” (opslagsord *jeg*, udgivelsesår 1927), hvilket svarer til det moderne lavsocial.

Sideløbende med denne udvikling ser man en udvikling i vurderingen af brugen. I *Vort vanskelige sprog* omtaler Aage Hansen brugen som ”lavt talesprog og barnesprog” (Aa. Hansen 1965: 103), i den senere *Håndbog i Nudansk* skriver Henrik Galberg Jacobsen & Peter Stray Jørgensen (1988: 109)<sup>46</sup> at anvendelsen er ”det naturlige i talesproget”. I takt med at anvendelsen har bredt sig fra lavsociale sprogbrugere til sprogbrugere med højere social status, har associationerne knyttet til brugen af oblik form i subjektsparatagmer ændret sig.

#### 4 Beskrivelse af undersøgelse

Af redegørelserne på de forrige sider kan man se at kasusvalget i pronomener i moderne dansk er et emne der er skrevet meget om, både af overordnet karakter og mere detaljeret. I denne artikel fremlægges en undersøgelse der særligt er koncentreret om kasusbrugen i paratagmer i dansk talt sprog. Datagrundlaget er transskriptionerne af de sociolingvistiske interviews der udgør det såkaldte LANCHART-korpus, placeret ved Københavns Universitet.<sup>47</sup> Korpusset er på cirka 10 millioner løbende ord. De sociolingvistiske interviews er primært af typen ’fra vugge til grav’, dvs. interviews der udspiller sig som samtaler mellem en feltarbejder og en (eller flere) informant(er), hvor informanterne bliver bedt om at fortælle om deres liv. Interviewene er indsamlet over en 50–60 års periode; de ældste er fra begyndelsen af 1970’erne, og på indsamlingstidspunktet stammede de nyeste transskriptioner i korpusset fra interviews optaget i 2015.

I dette korpus er samtlige paratagmer der indeholder mindst et personligt pronomen, og hvor den sideordnende konjunktion er *og*,<sup>48</sup> søgt frem. Der er søgt på både de forekomster hvor et pronomen står først, og de forekomster hvor det står sidst. I Skema 2 vises de 28 anvendte søgestrengene.

<sup>45</sup> Brugen forekommer også sporadisk hos sprogbrugere født omkring 1870.

<sup>46</sup> Ordlyden er uændret i alle senere udgaver.

<sup>47</sup> LANCHART er akronym for det grundforskningsfondsstøttede projekt *LANguage CHange in Real Time*.

<sup>48</sup> De andre sideordnende konjunktioner er *eller* og *men*. Paratagmer med disse konjunktioner er af praktiske hensyn udeladt af undersøgelsen.



**Skema 2.** Søgestrengene brugt til undersøgelsen

	1p		2p		3pM		3pF	
sg	<i>og jeg</i>	<i>jeg og</i>	<i>og du</i>	<i>du og</i>	<i>og han</i>	<i>han og</i>	<i>og hun</i>	<i>hun og</i>
	<i>og mig</i>	<i>mig og</i>	<i>og dig</i>	<i>dig og</i>	<i>og ham</i>	<i>ham og</i>	<i>og hende</i>	<i>hende og</i>
	1p		2p		3p			
pl	<i>og vi</i>	<i>vi og</i>	<i>og I</i>	<i>I og</i>	<i>og de</i>		<i>de og</i>	
	<i>og os</i>	<i>os og</i>	<i>og jer</i>	<i>jer og</i>	<i>og dem</i>		<i>dem og</i>	

Søgningerne resulterede i et meget stort bruttokorpus, hvoraf langt de fleste hits var irrelevante.<sup>49</sup> For eksempel gav alle søgninger med rækkefølgen *og* + pron. i nominativ et stort antal resultater hvor *og* + pron. indledte en ny sætning. Et eksempel vises i (22).

(22) klokken er snart ni **og han** skal sove

Søgemetoden resulterede også i et vist antal gentagelser. Et eksempel vises i (23), hvor fire separate entiteter nævnes ved hjælp af pronomenet *ham*. På grund af søgemetoden dukkede eksemplet op 6 gange (3 x *og ham*, 3 x *ham og*).

(23) jeg vil da have **ham og ham og ham og ham** med

Samtlige forekomster i bruttokorpuset blev gennemgået manuelt og irrelevante eksempler (som (22)) blev fjernet, og det blev sikret at eksempler som (23) ikke indgik i datasættet mere end 1 gang.

Det efterlod et samlet datasæt på 2262 forekomster, som siden er blevet kategoriseret i henhold til syntaktisk funktion. En komplet oversigt over samtlige forekomster i alfabetisk orden vises i Appendix 1; i Skema 3 vises en overordnet oversigt over kasusbrug og syntaktisk funktion (se mere detaljerede analyser i afsnit 5).

**Skema 3.** Alle forekomster kategoriseret i henhold til syntaktisk funktion.

	subj.	obj.	styr.	præd.	sml.	kl.	<i>der</i>	ep.	uafkl.	total
N	306	3	18	7	3	3	0	208	144	<b>692</b>
O	241	66	235	103	28	55	16	469	357	<b>1570</b>
total	<b>547</b>	<b>69</b>	<b>253</b>	<b>110</b>	<b>31</b>	<b>58</b>	<b>16</b>	<b>677</b>	<b>501</b>	<b>2262</b>

subj. = subjekt; obj. = objekt (direkte og indirekte); styr. = styrelse for en præposition; præd. = prædikat; sml. = sammenligning med subjekt; kl. = kløvning; *der* = *der*-konstruktion; ep. = ekstraposition; uafkl. = uafklaret.

<sup>49</sup> Søgestrengene resulterede i over 35.000 hits.

Som man kan se, er kategorien *uafklaret* meget stor, og det bør nævnes hvilke typer forekomster der gemmer sig i denne. Den hyppigst forekommende type udgøres af paratagmer der ikke forekommer i en sætning og derfor ikke kan bestemmes med hensyn til syntaktisk funktion. Et eksempel på dette vises i (24).

(24) okay okay altså **dig og din søster** eller ja åh det er jo godt

En anden type placeres i kategorien *uafklaret* på grund af tekniske omstændigheder ved transskriptionerne. De enkelte taleres bidrag til samtalen er udskrevet i separate filer; i disse står hvert enkelt ord taleren ytrer, i sit eget felt. Samtalepartners bidrag viser sig som tomme felter i transskriptionen. Et sådant tomt felt kan dække over alt fra en minimalrespons til en lang udførlig taletur. Dermed fremstår en del forekomster på en måde som ikke befordrer en håndfast syntaktisk kategorisering. Et eksempel på dette gives i (25).

(25) og så hører hun hans f- [tomt felt] **ham og hans familie** [tomt felt] så jeg har ikke s-

Både (24) og (25) er placeret i kategorien *uafklaret*.

Endnu en type som er placeret i kategorien *uafklaret*, drejer sig om de resultater der fremkommer ved søgestrengen *og de*. Blandt forekomsterne finder man 12 der som andet led har *og de* (se også Appendiks 1). I (26) vises en af dem.

(26) Hov og den anden side [tomt felt] **Ørting og de** [tomt felt] ja til den anden side der var Ørting

På grund af det formmæssige sammenfald med demonstrativet *de*, som oven i købet ofte fungerer som foranstillet bestemt artikel, er det muligt at disse 12 forekomster slet ikke hører til i denne undersøgelse. I stedet for helt at udelade dem er de dog blevet placeret i kategorien *uafklaret*.

Søgestrengene vist i Skema 2 er altså resulteret i et meget stort bruttokorpus, som efterfølgende er blevet gennemgået manuelt med den konsekvens at mange hits først er blevet fjernet på grund af manglende relevans. Af de resterende har en efterfølgende omhyggelig sortering sikret at dubletter er blevet fjernet. Det endelige datasæt er derpå blevet kategoriseret i henhold til syntaktisk funktion, og som fremlagt i forbindelse med eksemplerne (24)-(26) er der her blevet gået forsigtigt til

værks: Kun når det har været muligt med sikkerhed at bestemme et paratagmes syntaktiske funktion, er det blevet kategoriseret i henhold hertil. Ulempen ved denne forsigtighed er at kategorien kaldet uafklaret er meget stor. Til gengæld mindskes risikoen for at hævde mønstre på et for usikkert grundlag.

## 5 Undersøgelsen, resultater og analyser

I dette afsnit præsenteres og kommenteres resultaterne af den empiriske undersøgelse. Først gives resultaterne for det samlede datasæt uden skelen til geografisk placering og optagetidspunkt. Derpå vises resultaterne for de dele af datasættet som kan belyse forholdene med hensyn til geografisk spredning og med hensyn til om der er sket en udvikling i brugen af nominativ og oblik form i subjektsparatagmer.

### 5.1 Det samlede datasæt

Det første vigtige resultat er at for langt de fleste syntaktiske funktioners vedkommende distribueres kasusformerne fuldstændig som man skulle vente ud fra redegørelsen i forbindelse med eksemplerne (4)-(9) i begyndelsen af artiklen:

*Når et pronomen er en del af et paratagme der fungerer som direkte objekt, indirekte objekt, styrelse eller prædikativ, eller det indgår i kløvning eller derkonstruktion, bruges altovervejende oblik form.*

Kun i ganske få tilfælde finder man nominativ i disse funktioner. Dette vises i Skemaerne 4a og 4b.

Bemærk at langt de fleste uforventede nominativer (nemlig 26 af 31) repræsenteres af strengen *og jeg*. Dette uddybes i afsnit 5.3.

I lyset af redegørelsen for eksemplerne (13), (15) og (17) er der særlige forventninger knyttet til funktionen som subjekt, til funktionen som sammenligning med subjekt og til ekstraponerede led. Forventninger og resultater diskuteres i afsnittene 5.2, 5.4 og 5.5. Der er også afsnit om strengen *og jeg* (5.3) og om kongruens (5.6).

**Skema 4a.** Oblik form i overensstemmelse med hovedregel

			dir. obj.	indir. obj.	styr.	præd.	kl.	<i>der</i>	total
sg.	1p	<i>og mig</i>	4	0	35	13	11	6	<b>69</b>
		<i>mig og</i>	16	2	51	50	20	3	<b>142</b>
	2p	<i>og dig</i>	2	0	11	3	1	0	<b>17</b>
		<i>dig og</i>	10	1	42	14	12	2	<b>81</b>
	3pM	<i>og ham</i>	4	0	7	4	2	1	<b>18</b>
		<i>ham og</i>	11	0	28	5	3	0	<b>47</b>
	3pF	<i>og hende</i>	1	0	5	4	2	0	<b>12</b>
		<i>hende og</i>	4	0	16	1	2	2	<b>25</b>
pl.	1p	<i>og os</i>	0	0	4	1	0	0	<b>5</b>
		<i>os og</i>	3	0	4	0	0	0	<b>7</b>
	2p	<i>og jer</i>	0	0	3	0	0	0	<b>3</b>
		<i>jer og</i>	0	0	1	1	0	0	<b>2</b>
	3p	<i>og dem</i>	6	0	19	6	1	2	<b>34</b>
		<i>dem og</i>	2	0	9	1	1	0	<b>13</b>
	total		<b>63</b>	<b>3</b>	<b>235</b>	<b>103</b>	<b>55</b>	<b>16</b>	<b>475</b>

**Skema 4b.** Nominativ ikke i overensstemmelse med hovedregel

			dir. obj.	indir. obj.	styr.	præd.	kl.	<i>der</i>	total
sg.	1p	<i>og jeg</i>	1	0	17	5	3	0	<b>26</b>
		<i>jeg og</i>	0	0	0	1	0	0	<b>1</b>
	2p	<i>og du</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
		<i>du og</i>	0	0	0	1	0	0	<b>1</b>
	3pM	<i>og han</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
		<i>han og</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
	3pF	<i>og hun</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
		<i>hun og</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
pl.	1p	<i>og vi</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
		<i>vi og</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
	2p	<i>og I</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
		<i>I og</i>	0	0	0	0	0	0	<b>0</b>
	3p	<i>og de</i>	0	0	1	0	0	0	<b>1</b>
		<i>de og</i>	2	0	0	0	0	0	<b>2</b>
	total		<b>3</b>	<b>0</b>	<b>18</b>	<b>7</b>	<b>3</b>	<b>0</b>	<b>31</b>

## 5.2 Subjekt

I Skema 5 vises distributionen af nominativ og oblik form i subjekter.

**Skema 5.** Subjekt, singularis og pluralis

		nominativ				oblik			
sg.	1p	<i>og jeg</i>	184	<i>jeg og</i>	11	<i>og mig</i>	43	<i>mig og</i>	110
	2p	<i>og du</i>	11	<i>du og</i>	40	<i>og dig</i>	4	<i>dig og</i>	28
	3pM	<i>og han</i>	6	<i>han og</i>	17	<i>og ham</i>	7	<i>ham og</i>	20
	3pF	<i>og hun</i>	3	<i>hun og</i>	6	<i>og hende</i>	4	<i>hende og</i>	17
pl.	1p	<i>og vi</i>	5	<i>vi og</i>	2	<i>og os</i>	0	<i>os og</i>	0
	2p	<i>og I</i>	0	<i>I og</i>	6	<i>og jer</i>	0	<i>jer og</i>	0
	3p	<i>og de</i>	6	<i>de og</i>	9	<i>og dem</i>	8	<i>dem og</i>	0
			215		91		66		175
	total	<b>306 (55,94 %)</b>				<b>241 (44,06 %)</b>			

Som det fremgår af tallene i Skema 5, er det næsten lige så almindeligt at bruge oblik form som nominativ når et subjekt er opbygget som et paratagme. Sådan forholder det sig i hvert fald i talt sprog. I skrevet sprog er forholdene noget anderledes. Dette viste sig ved en beslægtet undersøgelse jeg foretog for nylig, hvor det samme talesprogsprogs materiale – dog begrænset til singularis – sammenlignedes med tilsvarende data fra et skriftsprogs korpus, nemlig KorpusDK (se nærmere om undersøgelsen og detaljerne vedrørende datasættet fra KorpusDK i Jensen 2018b). Resultaterne fra denne sammenlignende undersøgelse gengives i Skema 6.

**Skema 6.** Subjekt i tale og skrift, singularis, gengivet efter Jensen 2018b

		skrift			tale		
		nominativ	oblik		nominativ	oblik	
1p	<i>jeg</i>	4778	13	4791	<i>jeg</i>	<i>mig</i>	348
		(99,7 %)	(0,3 %)	(100 %)	(56,0 %)	(44,0 %)	(100 %)
2p	<i>du</i>	38	13	51 <sup>50</sup>	<i>du</i>	<i>dig</i>	83
		(74,5 %)	(25,5 %)	(100 %)	(61,4 %)	(38,6 %)	(100 %)
3pM	<i>han</i>	2534	7	2541	<i>han</i>	<i>ham</i>	50
		(99,7 %)	(0,3 %)	(100 %)	(46,0 %)	(54,0 %)	(100 %)
3pF	<i>hun</i>	1883	17	1900	<i>hun</i>	<i>hende</i>	30
		(99,1 %)	(0,9 %)	(100 %)	(30,0 %)	(70,0 %)	(100 %)
	total	<b>9233</b>	<b>50</b>	<b>9283</b>	<b>278</b>	<b>233</b>	<b>511</b>
		<b>(99,5 %)</b>	<b>(0,5 %)</b>	<b>(100 %)</b>	<b>(54,4 %)</b>	<b>(45,6 %)</b>	<b>(100 %)</b>

<sup>50</sup> Det er uklart hvorfor den procentvise fordeling ved 2p i talesprogs materialet er så meget anderledes end ved de andre pronomener. Måske er den statistiske usikkerhed her større end i øvrigt pga. meget små tal.

Det kunne se ud som om mange sprogbrugere uden videre kan bruge oblik form i subjekter i talt sprog, men at man måske retter ind efter præskriptive instrukser i skriftsprog. Den såkaldte hovedregel bliver nemlig ofte brugt præskriptivt, og det får konsekvenser for de sproglige konstruktioner og funktioner hvor der ellers kan iagttages alternation. Man kan forestille sig at 1) for nogle sprogbrugere opleves nominativ som det naturlige, 2) for andre er det derimod oblik form der opleves naturlig, og 3) for endnu andre vil begge dele være en reel mulighed. For den første gruppe og den sidste gruppe vil det være nemt at holde sig til nominativ i skriften, og de kan da nemt vælge nominativformen i disse sammenhænge og dermed undgå at blive udsat for kritik. For den midterste gruppe vil det derimod være sværere og måske endda føles direkte sprogstridigt at anvende nominativ i parataktisk opbyggede subjekter. Disse sprogbrugere kan måske alligevel i skriften bringes til at bruge nominativ, eller de kan helt afholde sig fra at skrive paratagmer og i stedet finde andre måder at udtrykke sig på.

### 5.3 *og jeg*

I oversigterne i Skema 4ab er der et bestemt tal der kalder på opmærksomhed. Det er det for strengen *og jeg* i Skema 4b. Af tallene for de to skemaer tilsammen kan man læse at det mest almindelige i funktioner som objekt, styrelse, prædikativ, kløvning og *der*-konstruktion er at bruge oblik form. Dette er som nævnt i afsnit 5.1 hvad man kan vente i de pågældende funktioner. Af 506 paratagmer i disse funktioner finder man kun nominativ brugt i 31 tilfælde. Af de 31 tilfælde er de 26 netop sådanne der indgår i strengen *og jeg*. Dette giver anledning til visse overvejelser. Man kunne for eksempel konkludere at tallene i Skema 4b er tegn på at nominativ kan bruges i alle funktioner – det står jo sort på hvidt. Alternativt kunne man overveje om *jeg* i selve strengen *og jeg* overhovedet skal tælle som ægte kasusbrug. Man kunne i stedet anse *og jeg* som en leksikaliseret holofrase eller en *readymade* der af nogle sprogbrugere kan bruges når som helst 1. person singularis kommer på tale. Til støtte for en sådan idé er 1) at det altovervejende er netop *jeg* – ikke de andre pronomener – der kan bruges på denne måde, og 2) at det altovervejende er rækkefølgen *og + jeg* der bruges på denne måde; den omvendte rækkefølge (*jeg og*) og de andre nominativpronomener bruges altså ikke i alle syntaktiske funktioner.

Der er særlige forhold af sociolektisk karakter knyttet til strengen *og jeg*. Af klummer og læserbreve kan man se at den opfattes som lavsocial, måske endda som fattigfin. Ravnholt peger på at den typisk bruges i sammenhænge af lidt formel og højtidelig karakter som for eksempel konfirmationstaler, hvor taleren kan føle sig

kaldet til at bruge en uvant sprogstil, og han karakteriserer følgelig brugen som ”sprog i pingvintøj” og påpeger at man ikke nødvendigvis føler sig hjemme i den slags sprogbrug (Ravnholt 2011).

Brugen af *og jeg* udenfor subjekt er yngre end brugen af oblik form i subjekts-paratagmer og formodentlig relateret til denne. Hvad angår alder, er det ældste belæg i *Dansk Sprognævns* seddelsamling fra 1952. Her er følgende excerperet fra en kronik i *Jyllands-Posten*: ”Nu har vi da foreløbig æg nok til min far og jeg”. Sprognævnets samlinger indeholder mange belæg derefter og viser desuden at det er noget der spørges regelmæssigt til. Det er dog først i *Håndbog i Nudansk* at strengen *og jeg* for alvor bliver nævnt. Her anbefales det at man afholder sig fra at bruge den udenfor subjekt (jf. Jacobsen & Jørgensen 1988: 109, og alle senere udgaver).

Man regner med at brugen af *og jeg* kan være opstået som afledt af de præskriptive kræfter der forsøger at justere på brugen af oblik form i subjekter (se også afsnit 5.2). Brugen af oblik form i subjekter bliver omtalt og advaret imod i lærebøger og sprogbrugshåndbøger op gennem det 20. århundrede og senere (se fx Aa. Hansen 1965: 103; E. Hansen 1993: 57–62; Jacobsen & Jørgensen 1988: 109, og alle senere udgaver; Hedelund 2001: 24; Bjerre 2017: 49–50). I den samme periode har mange nye sprogbrugere – typisk børn – lært at det er uhøfligt at omtale sig selv først. Høflighedsreglen og den grammatiske hovedregel kan sagtens i kombination være resulteret i udsagn som ’det hedder *Peter og jeg*’ som reaktion på barnets ’*mig og Peter* så en snog’. Ad disse veje kan strengen *og jeg* være opstået som en særlig vending som ikke nødvendigvis er koblet med grammatiske regler, men i dele af sprogsamfundet bare er ’det man siger’ ved 1p.sg. (se også Schack 2013: 71, note 7; Jensen, Kragh & Strudsholm 2018: 82–83).<sup>51</sup>

#### 5.4 Sammenligning med subjekt

Tidligt i artiklen blev det nævnt at man kunne vente alternation i sætninger hvor et pronomen fungerer som sammenligning med subjekt, jf. (15). Det er derfor interessant at se på hvordan de to kasusformer fordeler sig i materialet hvad dette angår.

<sup>51</sup> Det er i øvrigt muligt at de lavsociale konnotationer er ved at glide i baggrunden. Spredte observationer peger på at *og jeg* efterhånden bruges i mange sociale klasser og i mange forskellige sammenhænge. I det meget populære tv-program *Luksusfælden* på TV3 bruger adskillige af de personer der omtales som ”eksperterne”, således vendingen, fx ”men hør – det er dig selv der har tilkaldt Kenneth og jeg”. ”Eksperterne” bliver meget tydeligt iscenesat så de fremstår sagligt kyndige og med størst mulig autoritet. Hvis producenterne af programmet havde anset brugen af *og jeg* udenfor subjekt som undergravende for denne ekspertiscenesættelse, ville de næppe have tilladt den.

Dette vises i Skema 7. Som det fremgår af tallene, bruges oblik form langt hyppigere end nominativ i denne type sammenhæng. 2 af de 3 forekomster i kolonnen med nominativ er oven i købet med strengen *og jeg*.

Ligesom den alternation man finder ved subjektspronomen, reguleres af præskriptive kræfter til fordel for den ene mulighed, finder man også præskriptive kræfter der insisterer på at man kun bør bruge den ene af de to muligheder i denne konstruktion, nemlig nominativ (fx Hedelund 2001: 24). De præskriptive kræfter er dog ikke så stærke på dette område som de tidligere har været. Det kan eventuelt skyldes at det blandt grammatikere længe har været almindeligt at anse *end* og *som* i denne type konstruktion som præpositioner, som jo styrer oblik form (jf. fx Aa. Hansen 1965: 103–106; Aa. Hansen 1967 (2): 243 f.; Schack 2013: 71, note 9), og dermed kan de præskriptive kræfter dårligt henvise til manglende grammatikalitet som argument for den præskriptive dom.

**Skema 7.** Sammenligning med subjekt

		nominativ		oblik		total
sg.	1p	<i>og jeg</i>	2	<i>og mig</i>	7	<b>9</b>
		<i>jeg og</i>	0	<i>mig og</i>	12	<b>12</b>
	2p	<i>og du</i>	0	<i>og dig</i>	0	<b>0</b>
		<i>du og</i>	0	<i>dig og</i>	7	<b>7</b>
	3pM	<i>og han</i>	0	<i>og ham</i>	0	<b>0</b>
		<i>han og</i>	1	<i>ham og</i>	0	<b>1</b>
	3pF	<i>og hun</i>	0	<i>og hende</i>	2	<b>2</b>
		<i>hun og</i>	0	<i>hende og</i>	0	<b>0</b>
pl.	1p	<i>og vi</i>	0	<i>og os</i>	0	<b>0</b>
		<i>vi og</i>	0	<i>os og</i>	0	<b>0</b>
	2p	<i>og I</i>	0	<i>og jer</i>	0	<b>0</b>
		<i>I og</i>	0	<i>jer og</i>	0	<b>0</b>
	3p	<i>og de</i>	0	<i>og dem</i>	0	<b>0</b>
		<i>de og</i>	0	<i>dem og</i>	0	<b>0</b>
	total		<b>3</b>		<b>28</b>	<b>31</b>

### 5.5 Ekstraposition

Som det fremgår af Skema 3, er der i datasættet flere forekomster med ekstraposition end nogen anden funktion. Dette er ikke i sig selv overraskende. Ekstraposition er hyppigt anvendt i talt sprog (se fx Brøcker mfl. 2012: 25–28; Christensen 2017). Til gengæld er det overraskende at så mange af forekomsterne ikke står i oblik form, jf. Skema 8.



**Skema 8.** Ekstraposition

		nominativ		oblik form		total	
sg.	1p	<i>og jeg</i>	161	<i>og mig</i>	115	<b>276</b>	
		<i>jeg og</i>	5	<i>mig og</i>	177	<b>182</b>	
	2p	<i>og du</i>	12	<i>og dig</i>	17	<b>29</b>	
		<i>du og</i>	16	<i>dig og</i>	42	<b>58</b>	
	3pM	<i>og han</i>	0	<i>og ham</i>	11	<b>11</b>	
		<i>han og</i>	6	<i>ham og</i>	42	<b>48</b>	
	3pF	<i>og hun</i>	1	<i>og hende</i>	8	<b>9</b>	
		<i>hun og</i>	0	<i>hende og</i>	24	<b>24</b>	
pl.	1p	<i>og vi</i>	0	<i>og os</i>	1	<b>1</b>	
		<i>vi og</i>	3	<i>os og</i>	0	<b>3</b>	
	2p	<i>og I</i>	0	<i>og jer</i>	1	<b>1</b>	
		<i>I og</i>	0	<i>jer og</i>	0	<b>0</b>	
	3p	<i>og de</i>	1	<i>og dem</i>	29	<b>30</b>	
		<i>de og</i>	3	<i>dem og</i>	2	<b>5</b>	
	total			<b>208</b>		<b>469</b>	<b>677</b>

I forlængelse af hypotesen om at oblik form skulle være defaultkasus (jf. afsnit 2), og den form man bruger når der ikke er en klar ledfunktion, skulle man netop vente en overhyppighed af oblik form ved ekstraponerede led, se også Jensen (2019). Selv hvis man ser bort fra de mange forekomster med strengen *og jeg*, som til dels ville kunne forklares som en uanalyserbar holofrase, jf. afsnit 5.3, er der stadig overraskende mange forekomster med nominativ. Dette kan muligvis skyldes at der er tale om talt sprog. I talt sprog formes ytringer og sætninger i og med de ytres. Steensig (2001: 93 f.) og Puggaard (under udg.) viser hvordan det er almindeligt at man i en ytring lægger ud med noget der har stort syntaktisk potentiale; det letter arbejdet med at videreføre ytringen. I en undersøgelse af fundamentfeltet i moderne talt dansk kommer Puggaard for eksempel frem til at det allermest almindelige at sætte i fundamentfeltet er leksemet *det*, og han foreslår – ret overbevisende – at dette skyldes at leksemet *det* har stort syntaktisk potentiale: Det kan være et formelt subjekt, det kan være referentielt pronomen og da fungere både som subjekt og objekt. Når man som taler lægger ud med *det*, har man altså derefter mange muligheder i fortsættelsen, og det er en fordel i formuleringsprocessen.

Auer (2009: 6 f.) viser hvordan et syntagma i udgangspunktet kan analyseres på flere måder, og at det først er i fortsættelsen af ytringen at syntagmets ledværdi lægges fast. Hans eksempel (det tyske *in der Gegend von Toronto* fra en autentisk samtale) er et syntagma der – inden man har fortsættelsen – blandt andet har poten-

tiale som adverbialt led; denne adverbialle tolkningsmulighed falder dog bort efterhånden som ytringen skrider frem. I stedet viser det sig at leddet er ekstraponeret (*in der Gegend von Toronto [...] da leben ja noch ne ganze Reihe dieser Amish people*).

Dette er relevant for analysen af de ekstraponerede paratagmer i mit datasæt. Her finder man blandt andet forekomster som (27).<sup>52</sup>

(27) **Rikke og du** i var kærester på et tidspunkt var i ikke

I (27) er syntagmet *Rikke og du* ekstraponeret og repræsenteres inde i sætningen af pronomenet *I* i fundamentfeltet. *Rikke og du* kunne sagtens have fungeret som subjekt i fortsættelsen, men taleren vælger undervejs en anden strategi, nemlig ekstraponering og genoptagelse. Derved kommer nominativen til at befinde sig i et ekstraponeret syntagma. En mere udførlig redegørelse for de særlige omstændigheder ved kasusvalg ved ekstraponerede paratagmer kan læses i Jensen (2019).

### 5.6 Kongruens

I datasættet er der en del paratagmer der indeholder mere end ét pronomen. Det er i den forbindelse interessant at se på om disse kongruerer med hensyn til kasusform. I Skema 9 vises tallene herfor.

**Skema 9.** Kongruens i paratagmer med mere end ét pronomen

kongruerende	ikkekongruerende	total
150	25	<b>175</b>

Det er i datasættet langt det mest almindelige at pronomener i paratagmer kongruerer med hensyn til kasus. Oven i købet forholder det sig sådan at strengen *og jeg* tegner sig for 21 af de 25 forekomster med manglende kongruens. De resterende 4 fordeler sig således: *jeg og dem* (uafklaret), *du og ham* (ekstraposition), *vi og hende* (uafklaret) og *de og hende* (ekstraposition).

Ifølge Johannessen (2014) skulle manglende kongruens være karakteristisk for dansk (i sammenligning med norsk og især svensk). Hun har foretaget en undersøgelse af acceptabiliteten af et antal sætninger med paratagmer i svensk og sammenlignet resultaterne herfra med søgninger på samme konstruktionstyper i *The Nordic Dialect Corpus* (web3). Svenske informanter vurderer blandt andet sætninger som

<sup>52</sup> Se flere eksempler i Jensen (2019).

*Den dagen satt hon och mig ...* som unacceptable. Dette resultat holdes op mod forekomster fra dansk og norsk i det nævnte korpus. For dansks vedkommende finder hun 18 forekomster af paratagmer med *og mig* som subjekt, hvilket blandt andet leder hende til at konkludere at sætninger som den der afvises af svenskere, er almindelige i dansk.<sup>53</sup> Resultaterne af min undersøgelse peger dog snarere på at kongruens er almindeligt i dansk.

Kongruens eller mangel på samme i paratagmer er i øvrigt et emne som ofte møder bevågenhed i international litteratur og ikke kun for dansks vedkommende (se fx Johannessen 1998: 113 f.; Quinn 2005: 79 f., 103 ff.). I italiensk ligger det for eksempel fast at subjektsparatagmer med to personlige pronomener, hvoraf det ene er 1p.sg., og det andet er 2p.sg., har følgende rækkefølge og form: *io e te* 'jeg.nom og dig.obl', fx *io e te ci intendiamo* 'jeg og dig forstår hinanden' (jf. Jensen, Kragh & Strudsholm 2018: 78 f.).

### 5.7 Foreløbig opsamling

Gennemgangen af resultaterne i afsnit 5.1–5.6 viser at den karakteristik man finder i nuancerede grammatikker, holder stik. Hvad angår paratagmer, kan man finde oblik form brugt i alle syntaktiske funktioner, inkl. subjekt. Nominativ finder man derimod kun i paratagmer der fungerer som subjekt, i begrænset omfang i paratagmer der fungerer som sammenligning med subjekt, og i ekstraponerede paratagmer. Desuden er der en ikke ubetydelig brug af strengen *og jeg* – i stort set alle funktioner. Ved sidstnævnte må man dog muligvis regne med at langt de fleste af forekomsterne (måske endda samtlige) skal anses for holofraser, dvs. som uanalyserbare enheder.

Man kan altså anse oblik form for den umarkerede kasus, der kan bruges i alle funktioner, mens nominativ er en kasus der kun kan bruges under særlige betingelser.

### 5.8 Geografisk og kronologisk betinget forskel på kasus i subjektsparatagmer

Som nævnt i afsnit 3 har man længe været opmærksom på at der kunne være dialektale forskelle på brugen af nominativ og oblik form i paratagmer der fungerer som subjekt. Det er også blevet nævnt i forbindelse med redegørelserne i afsnit 3 og 5.3 at brugen af oblik form i parataktisk opbyggede subjekter har bredt sig i løbet af de sidste par århundreder. Det er derfor oplagt at stille spørgsmålene: Er der i da-

<sup>53</sup> Hun kalder i øvrigt også dansk for "a real mismatch language" (2014: 25), men mismatch skal her forstås som 'ikke matchende med kasusforventning', altså fx forventning om nominativ ved subjekt.

**Skema 10a.** Geografisk henførbare data, nominativ

nominativ			subj.	obj. m.m.	sml.	ep.	uafkl.	total
sg.	1p	<i>og jeg</i>	146	22	1	128	40	<b>337</b>
		<i>jeg og</i>	7	1	0	5	5	<b>18</b>
	2p	<i>og du</i>	0	0	0	1	0	<b>1</b>
		<i>du og</i>	10	1	0	3	1	<b>15</b>
	3pM	<i>og han</i>	4	0	0	0	0	<b>4</b>
		<i>han og</i>	8	0	1	2	0	<b>11</b>
	3pF	<i>og hun</i>	0	0	0	0	1	<b>1</b>
		<i>hun og</i>	0	0	0	0	1	<b>1</b>
pl.	1p	<i>og vi</i>	4	0	0	0	0	<b>4</b>
		<i>vi og</i>	1	0	0	1	2	<b>4</b>
	2p	<i>og I</i>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
		<i>I og</i>	3	0	0	0	0	<b>3</b>
	3p	<i>og de</i>	3	0	0	0	5	<b>8</b>
		<i>de og</i>	5	0	0	1	3	<b>9</b>
	total		<b>191</b>	<b>24</b>	<b>2</b>	<b>141</b>	<b>58</b>	<b>416</b>

**Skema 10b.** Geografisk henførbare data, oblik form

oblik form			subj.	obj. m.m.	sml.	ep.	uafkl.	total
sg.	1p	<i>og mig</i>	29	49	5	72	34	<b>189</b>
		<i>mig og</i>	92	123	10	162	93	<b>480</b>
	2p	<i>og dig</i>	0	4	0	0	7	<b>11</b>
		<i>dig og</i>	3	12	2	5	7	<b>29</b>
	3pM	<i>og ham</i>	6	13	0	6	6	<b>31</b>
		<i>ham og</i>	12	35	0	24	19	<b>90</b>
	3pF	<i>og hende</i>	2	10	2	5	5	<b>24</b>
		<i>hende og</i>	12	23	0	15	9	<b>59</b>
pl.	1p	<i>og os</i>	0	5	0	1	1	<b>7</b>
		<i>os og</i>	0	6	1	0	2	<b>9</b>
	2p	<i>og jer</i>	0	0	0	0	0	<b>0</b>
		<i>jer og</i>	0	1	0	0	0	<b>1</b>
	3p	<i>og dem</i>	6	30	0	25	21	<b>82</b>
		<i>dem og</i>	0	3	0	2	2	<b>7</b>
	total		<b>162</b>	<b>314</b>	<b>20</b>	<b>317</b>	<b>206</b>	<b>1019</b>

subj.= subjekt; obj. m.m.= objekt (direkte og indirekte), styrelse for en præposition, prædikat, kløvning, *der*-konstruktion; sml. = sammenligning med subjekt; ep. = ekstraposition; uafkl. = uafklaret.

tasættet geografisk betinget forskel på brugen af oblik form og nominativ i subjekter, og er der en kronologisk betinget forskel herpå? Disse to spørgsmål handler dette afsnit om.

For at kunne besvare spørgsmålene er der etableret et særligt datasæt med udgangspunkt i de allerede undersøgte 2262 paratagmer: Alle paratagmer der entydigt kan henføres til sted i Danmark, og som ikke er ytret af en feltarbejder,<sup>54</sup> indgår i dette særlige datasæt. Det særlige datasæt består af i alt 1435 paratagmer, som syntaktisk fordeler sig som vist i Skemaerne 10a og 10b. Som det fremgår, afviger distributionen i dette særlige datasæt sig ikke mærkbart fra distributionen i de samlede data vist i Skemaerne 3–8.

Hvad særligt angår paratagmer som subjekt, konkluderer Karen Margrethe Pedersen (2017a, 2019) at man i de klassiske dialekter<sup>55</sup> har en forkærlighed for at bruge nominativ øst for Storebælt og oblik form vest for Storebælt, med Jylland som tyngdepunkt for oblik form. Bornholm udgør et område for sig.<sup>56</sup> Derfor er det blevet undersøgt hvordan brugen af nominativ og oblik form i subjektsfunktion fordeler sig i disse områder. I Skema 11 vises fordelingen af de to former med en skillelinje i Storebælt.

**Skema 11.** Kasus i subjektsfunktionen, geografisk betinget fordeling

	vest for Storebælt	øst for Storebælt
nominativ	36 (40,45 %)	154 (59,23 %)
oblik form	53 (59,55 %)	106 (40,77 %)
total	<b>89 (100 %)</b>	<b>260 (100 %)</b>

Som Skema 11 viser, er der i det forhåndenværende datasæt procentvis flere forekomster med oblik form vest for Storebælt end øst herfor. Fordelingen er cirka 40 :60 i omvendt favør for de to områders vedkommende. Testet for signifikans (med tosidig chi-i-anden og signifikansniveau sat til 0,05) er forskellen signifikant ( $p=0,003$ ). I Skema 11 indgår både data fra Fyn og Jylland i kategorien vest for Storebælt. Hvis man sammenligner data kun fra Jylland med data fra Sjælland (sidstnævnte i praksis identisk med kategorien øst for Storebælt i Skema 11), er forskellen mindre (se Skema 12), men stadig signifikant ( $p=0,03$ ).

<sup>54</sup> Også selvom denne restriktion kan synes overdrevent forsigtigt. I forbindelse med indsamlingsarbejdet var strategien netop kun at bruge feltarbejdere fra samme region.

<sup>55</sup> Et fingerpeg om tiden for de klassiske dialekter kan man få gennem oplysningerne om hvilke perioder de store dialektordbøger anser for deres. Om *Ømålsordbogen* hedder det at den dækker perioden ”1750–1945, med hovedvægt på 1850–1920” (web1). Om *Jysk Ordbog* hedder det at den dækker perioden cirka 1700–1930 (web2).

<sup>56</sup> Der er i datasættet i alt 4 paratagmer i subjektsfunktion fra Bornholm: De 3 indeholder *mig* og, det fjerde *og jeg*. De bornholmske data indgår i tallene i Skema 10ab, men ikke i Skema 11.

**Skema 12.** Kasus i subjektfunktionen, jysk hhv. sjællandsk

	jysk	sjællandsk
nominativ	33 (44,59 %)	154 (59,23 %)
oblik form	41 (55,41 %)	106 (40,77 %)
total	<b>74 (100 %)</b>	<b>260 (100 %)</b>

Tallene i Skemaerne 11 og 12 tyder altså ikke på at de geografisk betingede forskelle man tidligere har iagttaget, er under udjævning.

Næste spørgsmål er om der kan iagttages en udvikling i data. Kan man med andre ord se en ændret brug af de to former i data øst for Storebælt i diakron belysning, og kan der (også) spores en udvikling i jysk? Til det formål er to målepunkter fra Sjælland (Nyboder og Næstved) og to målepunkter fra Jylland (Odder og Vinderup) udtaget til sammenligning. De 4 målepunkter har det til fælles at datasættet både indeholder optagelser fra 1970'erne eller 1980'erne og nye optagelser fra det 21. århundrede. I Skemaerne 13 og 14 fremstilles resultaterne som Jylland 1 og Jylland 2 hhv. Sjælland 1 og Sjælland 2. Differentierede tal for de to jyske målepunkter og for de to sjællandske målepunkter kan ses i Appendiks 2.

**Skema 13.** Subjektsparatagmer i jysk, to optagetidspunkter

	Jylland 1	Jylland 2	total
nominativ	4 (80 %)	21 (41,18 %)	<b>25</b>
oblik form	1 (20 %)	30 (58,82 %)	<b>31</b>
total	<b>5 (100 %)</b>	<b>51 (100 %)</b>	<b>56</b>

**Skema 14.** Subjektsparatagmer i sjællandsk, to optagetidspunkter

	Sjælland 1	Sjælland 2	total
nominativ	47 (74,60 %)	91 (64,08 %)	<b>138</b>
oblik form	16 (25,40 %)	51 (35,92 %)	<b>67</b>
total	<b>63 (100 %)</b>	<b>142 (100 %)</b>	<b>205</b>

Både i optagelserne fra Jylland og fra Sjælland kan man se en udvikling i retning af øget brug af oblik form i subjektsparatagmer. Dog er forskellene ikke signifikante, så vi kan ikke med statistisk sikkerhed i ryggen sige at der er sket en ændring.

I de data der kan henføres til et geografisk sted, bliver der brugt oblik form i subjektsparatagmer både vest og øst for Storebælt, men datamaterialet viser større brug i vest end i øst, og i den udstrækning materialet kan antages at være repræsentativt for øst/vest-distinktionen, kan man ifølge signifikantestningen tillade sig at konkludere at forskellen i brug af oblik form gælder generelt.

I data finder man også at der både vest og øst for Storebælt sker en stigning i brugen af oblik form i subjektsparatagmer fra 1970'erne og 1980'erne til begyndelsen af 2000-tallet, men forskellen er ikke statistisk signifikant – dvs. at risikoen for tage fejl er større end 5% hvis man drister sig til at generalisere – så man kan ikke konkludere at der er sket en stigning.

## 6 Konklusion og yderligere perspektiver

I denne artikel er de beskrivelser man i litteraturen kan læse om kasusbrugen i paratagmer i moderne dansk, blevet testet mod et korpus af autentisk talesprog. Det kan konkluderes at de hovedlinjer der skitseres i litteraturen, overordnet holder stik. I nominaler der er opbygget som paratagmer, kan oblik form anses for dominerende idet den kan bruges i alle syntaktiske funktioner (se også afsnit 5.7). Ved brugen af strengen *og jeg* (afsnit 5.3) og i funktionen som ekstraponeret led (afsnit 5.5) er der dog særlige forhold.

Hvad angår geografisk spredning og historisk udvikling, kan man konkludere at der (som forventet) er en forkærlighed for oblik form i subjektsparatagmer vest for Storebælt i sammenligning med øst for Storebælt, og at denne forkærlighed ser ud til at holde sig på trods af at oblik form tilsyneladende vinder frem i hele landet.

Undersøgelsen afrapporteret i denne artikel giver også anledning til yderligere overvejelser af empirisk og teoretisk karakter.

### 6.1 *vi/os* og *I/jer*

Først bør det nævnes at vi stadig kun ved meget lidt om distributionen af nominativ og oblik form ved 1p.pl. og 2p.pl. Alle ordentlige redegørelser for pronominalkasus i dansk nævner at der er en vis vaklen, usikkerhed eller alternation ved *vi/os* og *I/jer* når de indgår i komplekst opbyggede led (Diderichsen 1946: 113; Rehling 1951: 23; Aa. Hansen 1965: 107 f.; E. Hansen 1972: 109, note 8; Brink & Lund 1975: 664 f.; Heltoft 1992: 87 f.; Allan, Holmes & Lundskær-Nielsen 1995: 146; Jørgensen 2000: 192; Hansen & Heltoft 2011: 443; Schack 2013; Pedersen 2019: 330). I materialet der udgør datasættet i denne undersøgelse, er der væsentligt færre forekomster med disse to pronomener end med noget andet. Det skyldes at langt de fleste samtaler i datasættet foregår mellem en enkelt informant og en enkelt interviewer. En naturlig følge heraf er at de data der er til rådighed, simpelthen er ringere i omfang end dem for de andre pronomener, og dermed er de udsagn man kunne ytre om 1p.pl. og 2p.pl., forbundet med større usikkerhed.

## 6.2 Rækkefølgeforhold

Et emne der kun er berørt sporadisk i denne artikel, er rækkefølgeforhold. Brink & Lund antyder at et givet pronomens placering i paratagmet kan have indflydelse på valget af kasusform (jf. afsnit 2). I studier hvor man er optaget af kongruens eller mangel på samme, ser man også på rækkefølgeforhold (se fx Parrott 2009, og kommentarerne om italiensk i afsnit 5.6). Johannessen (2014: 26) hævder for eksempel at det i dansk er hyppigere med oblik form i subjektsparatagmer hvis pronomenet står sidst i paratagmet, men det synes ikke bekræftet af tallene i Skema 5 ovenfor. Med det forbehold at denne sag ikke er grundigt undersøgt, ser det snarere ud som om at den omvendte tendens gør sig gældende i LANCHART-korpusset. Det kunne være interessant at undersøge sådanne forhold mere systematisk.

En undersøgelse af rækkefølgeforhold kunne også inddrage de forskelle der er indbyrdes mellem de forskellige pronomener. For hvert pronomen er der fire forskellige typer forekomster (2 kasusformer x 2 rækkefølger); ved mange pronomener er der tilsyneladende en forkærlighed for at placere pronomenet først i paratagmet, uanset kasusform, jf. Skemaerne 4ab, 5, 7 og 8 og Appendiks 1. Der er dog også andre tendenser. Ikke overraskende er der rigtig mange forekomster med pronomenet placeret sidst i paratagmet ved 1p.sg.N (*og jeg*), men der er faktisk også en tendens til at placere pronomenet sidst i 3p.pl. (*og dem*), og ved 1p.pl. og 2p.pl. er der ikke en tydelig tendens i nogen af retningerne.

## 6.3 Præskriptive kræfter og sprogforandring

Undervejs i artiklen er præskriptive kræfter blevet nævnt adskillige gange (afsnit 3, 5.2, 5.3, 5.4). Man kunne overveje om den gamle af de to muligheder i de konstruktioner hvor man finder alternation, er blevet fastholdt på bekostning af den nye mulighed, langt ud over hvad man ellers kunne have ventet af sproginterne grunde. I den anledning kan man sammenligne udviklingen og udbredelsen af oblik form i to forskellige konstruktionstyper: sammenligning med subjekt og subjektssyntagmer med specificerende adverbial. Oblik form i typen *han er større end mig* (som i (15)) er belagt tidligt i 1800-tallet; subjektssyntagmer med specificerende adverbial af typen *ham ovenpå vil gerne låne to æg* (som i (10)) er belagt fra tidligt i 1900-tallet. I konstruktioner med sammenligning med subjekt har man doceret ivrigt mod oblik form, og man finder da også (stadig) forekomster med nominativ i den slags konstruktioner (se fx Skema 7 i nærværende undersøgelse). I konstruktioner hvor et pronominals subjekt specificeres af et adverbial, er brugen af oblik form derimod fuldstændig gennemført i standarddansk. Det skyldes formentlig at man ikke lige så ivrigt har doceret mod oblik form i den slags konstruktioner. At man så ikke har



gjort det, skyldes antagelig at lige netop den type i langt mindre grad har fundet vej til det man har betragtet som undervisningsværdigt skriftsprog.

Præskriptive kræfter kan altså påvirke hvordan en novation kan vinde frem, og også hvordan en gammel – ellers vigende – tendens fastholdes.

Også forholdet mellem novation og ekspansion i fællesdansk, standarddansk og dialekt reguleres ikke kun af sproginterne faktorer, men også af præskriptive kræfter som for eksempel skoleundervisning. Torben Juel Jensen påviser for eksempel hvordan refleksiv brug af possessive pronomener i sætninger som *han tog hans hat og gik* findes i hele landet, og at grunden til at det i dag først og fremmest anses for jysk, er at det ganske rigtigt er hyppigere i jysk end i andre mål, og at denne overhyppighed skyldes at jyske dialekter slet og ret er længere væk fra ”normcentret København” (Jensen 2009: 148). Tilsvarende viser Karen Margrethe Pedersen (2017b) at udskiftningen af refleksivt *dem* med *sig* (*de klarede dem godt* > *de klarede sig godt*) i forskellige socio- og dialekter i dansk sker tidligere i de sprogsamfund hvor uddannelse og skoling spiller en vigtig rolle, end i andre.

#### 6.4 Samlende og adskillende tendenser i sprogforandring

Endelig vækker en undersøgelse af denne art tanker der har med diakroni og areale forhold at gøre. I gammeldansk havde man fire kasus (NADG), og samtlige nominale ord (substantiver, adjektiver, pronomener og numeralerne 1–4) blev bøjet i kasus, jf. Brøndum-Nielsen 1935, 1962, 1965; Skautrup 1944: 134–137; Jensen 2011, 2018a. Alle de germanske sprog havde kasussystemer af sådant tilsnit, men i en del af de moderne sprog har man nu kun en smule kasusbøjning (typisk nominativ og oblik form)<sup>57</sup> og kun virksomt ved et par håndfulde pronomener. Sådanne sprog kalder Sigurðsson (2006) for kasusfattige sprog, og de omfatter dansk, svensk, norsk, engelsk, nordfrisisk, vestfrisisk, nederlandsk og afrikaans (som kasusrige sprog nævnes islandsk, færøsk, tysk og jiddisch). Det interessante er nu at de ændringer der er sket i kasussystemerne, og som har ført til at en række sprog kan betegnes som kasusfattige, ligner hinanden meget (4 kasus > 2 kasus; kun relevant ved pronomener), men at de ikke desto mindre ikke er faldet ens ud. For dansks vedkommende gælder det at man kan finde brugsforskelle i sprogene indenfor landets grænser (dialekter og sociolekter), men det gælder også for større områder, som sprogene i Skandinavien. Nominativ og oblik form distribueres ikke fuldstændig efter de samme principper alle steder. Tydelige er fx forskellene mellem dansk

<sup>57</sup> Man kan dog godt finde eksempler på dialektale forskelle. I norsk er der fx dialekter med tre aktive kasus: NAD, jf. Jørgensen 2000.

og svensk: Hvor man i dansk ser en tendens til at bruge oblik form som default, hvilket blandt andet bevirker at man kan møde oblik form i konstruktionstyper hvor man i historisk belysning engang kun ville kunne bruge nominativ (prædikativ, visse subjektstyper, sammenligning med subjekt), holder man i svensk fast i et mere stramt syntaktisk princip, hvorefter nominativ bruges ved subjekt og led med affinitet til subjekt (som de i parenteser just nævnte), og oblik form bruges ved objekter og styrelser. Til gengæld har man svensk i 3p.pl. generaliseret den gamle oblike form i talesproget så det i talen altid hedder *dom*, uanset om man i skriften ville skrive *de* eller *dem*. Der er altså både tendenser der trækker i samme retning og for eksempel resulterer i kasusfattige sprog, og tendenser der er stærkt individuelle for de enkelte sprog (i skandinavisk perspektiv og i dansk socio- og dialektperspektiv). Dette understreger at sprogforandring ikke følger en bestemt matrice og ikke foregår unidirektionelt, men i stedet foregår som lokalt opståede innovationer der for de aktuelle sprogbrugere har givet mening netop for dem. Er en innovation én gang opstået, kan den derefter brede sig (jf. Pedersen 1993; Jensen 2011). Distributionen af nominativ og oblik form i de skandinaviske sprog, inkl. dansk, udfordrer dermed idéerne om hvad der kendetegner lingvistiske kategorier i typologisk perspektiv; man kan komme i tvivl om om kasus fx altid det samme på tværs af sprogene, og hvordan man egentlig skal forstå de lingvistiske kategorier i almenlingvistisk forstand.

Dette er i disse år genstand for betydelig diskussion; man ønsker på den ene side at sammenligne de lingvistiske kategorier på tværs af sprog, gerne med henblik på at kunne sige noget universelt (jf. fx Haspelmath 2010; Joseph 2011; van der Auwera & Sahoo 2015). På den anden side bliver universaliteten udfordret når man erkender at det der går under samme betegnelse, ikke nødvendigvis dækker helt samme fænomen eller ikke nødvendigvis bruges på samme måde i forskellige sprog (se fx Holsting & Lindschouw 2018 om konjunktiv i tysk og fransk; se også Enger 2019). I tilfældet pronominalkasus i moderne kasusfattige sprog kan man drage den lære at der ganske rigtigt er tale om beslægtede fænomener, men at der også er en del grundlæggende forskelligheder i sprogenes opbygning og brug.

**Tak** til Frans Gregersen, Tore Kristiansen og Asgerd Gudiksen for gode kommentarer og for hjælp til signifikanstestning.

### Referencer

Allan, Robin, Philip Holmes & Tom Lunds-kær-Nielsen 1995: *Danish – a comprehensive grammar*. London/New York: Routledge.

- Auer, Peter 2009: On-line syntax. Thoughts on the temporality of spoken language. *Language Sciences* 31. 1–13.
- van der Auwera, Johan & Kalyanamalini Sahoo 2015: On comparative concepts and descriptive categories, *such* as they are. *Acta Linguistica Hafniensia* 47 (2). 136–173.
- Bjerre, Malene 2017: *Fjern fejlene*. 3. udg. København: Ajour.
- Brink, Lars & Jørn Lund 1995: *Dansk rigsmål, lydudviklingen siden 1840 med særligt henblik på sociolekterne i København*. København: Gyldendal.
- Brøcker, Karen Kiil, Magnus Glenvad Tind Hamann, Maria Jørgensen, Simon Bjerling Lange, Nicholas Hedegaard Mikkelsen & Jakob Steensig 2012: Samtalsprogets grammatik – fire fænomener og nogle metodiske overvejelser. *Nydanske Studier* 42. 10–40.
- Brøndum-Nielsen, Johs. 1935: *Gammeldansk Grammatik III. Substantivernes Declination*. København: J. H. Schultz Forlag.
- Brøndum-Nielsen, Johs. 1962: *Gammeldansk Grammatik IV. Adjektiver. Adverbier. Numeralier*. København: J. H. Schultz.
- Brøndum-Nielsen, Johs. 1965: *Gammeldansk Grammatik V. Pronominer*. København: Akademisk Forlag.
- Christensen, Sune Just 2017: Om *så* og *der* som genoptagere for ekstraponerede tid- og stedsadverbialer. Lisbeth Falster Jakobsen, Kirsten Jeppesen Kragh, Jan Lindschouw & Erling Strudsholm (red.): *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation* 24. København: Dansk Sprognævn. 107–120.
- Diderichsen, Paul 1946: *Elementær Dansk Grammatik*. 3. udg. København: Gyldendal, 1987.
- Enger, Hans-Olav 2019: In defence of morphomic analyses. *Acta Linguistica Hafniensia* 51/1. 31–59.
- Hansen, Aage 1965: *Vort vanskelige sprog*. København: Grafisk forlag.
- Hansen, Aage 1967: *Moderne Dansk* 1–3. København: Grafisk forlag.
- Hansen, Erik 1972: Dr. Jekyll og Mr. Hyde i Dansk Grammatik. En filologisk skitse. Henrik Galberg Jacobsen & Henrik Jørgensen (red.): *Glæden ved grammatik. Udvalgte artikler og afhandlinger*. København: Hans Reitzels Forlag, 2001. 98–110.
- Hansen, Erik 1993: *Rigtigt dansk*. 2. udg. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft 2011: *Grammatik over det Danske Sprog*. Odense & København: Syddansk Universitetsforlag & Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

- Haspelmath, Martin 2010: Comparative concepts and descriptive categories in cross-linguistic studies. *Language* 86. 663–687.
- Hedelund, Lis 2001: *Korrekt sprog og rigtige kommaer*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Heltoft, Lars 1991: Talesprogets tale. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog* 3. 126–143.
- Heltoft, Lars 1992: Topologiens plads i en sprogteori. *Sprogvidenskabelige arbejds-papirer fra Københavns Universitet* 2. 67–98.
- Heltoft, Lars 1997: Hvem opslugte hvo. Et bidrag til beskrivelsen af det danske kasussystems udvikling. Flemming Lundgreen-Nielsen, Marita Akhøj Nielsen & John Kousgård Sørensen (red.): *Ord, Sprog oc artige Dict. Festskrift til Poul Lindegård Hjorth*. København: Universitets-Jubilæets danske Samfund & C. A. Reitzel. 227–256.
- Heltoft, Lars 2001: Recasting Danish subjects. Case system, word order and subject development. Jan Terje Faarlund (red.): *Grammatical Relations in Change*. Amsterdam: John Benjamins. 171–204.
- Holsting, Alexandra & Jan Lindschouw 2018: Konjunktiv i fransk og tysk – syntaktisk styret eller semantisk betinget? Klaus Geyer, Alexandra Holsting, Peter Juul Nielsen & Uwe Kjær Nissen (red.): *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation* 25. København: Dansk Sprognævn. 34–52.
- Jacobsen, Henrik Galberg & Peter Stray Jørgensen 1988: *Håndbog i Nudansk*. København: Politikens Forlag.
- Jensen, Eva Skafte 2011: *Nominativ i gammelskånsk. Afviklinger og udviklinger*. Odense: Syddansk Universitetsforlag & Universitets-Jubilæets Danske Samfund.
- Jensen, Eva Skafte 2018a: “It is me” – the replacement of the nominative by the oblique form in Danish subject complements. *Acta Linguistica Hafniensia* 50/1. 1–21.
- Jensen, Eva Skafte 2018b: Norm, usus og korpus. Kasusvalg i paratagmer. Tanya K. Christensen, Christina Fogtmann, Torben Juel Jensen, Martha Sif Karrebæk, Marie Maegaard, Nicolai Pharaos & Pia Quist (red.): *Dansk til det 21. århundrede – sprog og samfund*. København: U Press. 171–182.
- Jensen, Eva Skafte 2019: ”Peter og mig, vi gik i biografen”. Paratagmer og kasus i ekstraposition. Merete Birkelund, Henrik Jørgensen & Sten Vikner (red.): *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation* 26. København: Dansk Sprognævn. 71–88.

- Jensen, Eva Skafte, Kirsten Jeppesen Kragh & Erling Strudsholm 2018: Kasusdistribution i personlige pronomener i danske, franske og italienske paratagmer. Klaus Geyer, Alexandra Holsting, Peter Juul Nielsen & Uwe Kjær Nissen (red.): *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 25*. København: Dansk Sprognævn. 70–88.
- Jensen, Torben Juel 2009: Refleksivt anvendte pronomener i moderne dansk. Lisbeth Falster Jakobsen, Hanne Jansen, Eva Skafte Jensen & Erling Strudsholm (red.): *Ny forskning i grammatik. Fællespublikation 16*. København: Dansk Sprognævn. 131–151.
- Johannessen, Janne Bondi 1998: *Coordination*. Oxford: Oxford University Press.
- Johannessen, Janne Bondi 2014: Case in coordinated conjuncts. *Nordic Atlas of Language Structures (NALS) Journal* 1. 18–27.
- Joseph, Brian D. 2011: A localistic approach to universals and variation. Peter Siemund (red.): *Linguistic Universals and Language Variation*. Berlin: De Gruyter Mouton. 404–424.
- Jørgensen, Henrik 1999: Nogle noter om en semantisk-hierarkisk klassifikation af nominerne i sætningen. *Almen semiotik* 15. 150–170.
- Jørgensen, Henrik 2000: *Studien zur Morphologie und Syntax der festlandskandinavischen Personalpronomina – mit besonderer Berücksichtigung des Dänischen*. Aarhus: Aarhus University Press.
- Mikkelsen, Kristian 1911: *Dansk ordføjningsslære med sproghistoriske tillæg*. København: Hans Reitzel, 1974.
- Parrott, Jeffrey K. 2009: Danish vestigial case and the acquisition of Vocabulary in Distributed Morphology. *Biolinguistics* 3. 270–304.
- Pedersen, Karen Margrethe 1993: Letledsreglen og lighedsreglen. Novation, ekspansion og resistens. Karen Margrethe Pedersen & Inge Lise Pedersen (red.): *Jyske Studier tilegnede Magda Nyberg og Bent Jul Nielsen*. Institut for Dansk Dialektforsknings Publikationer. København: C. A. Reitzels Forlag. 199–218.
- Pedersen, Karen Margrethe 2017a: Syntaktiske oplysninger i dialektordbøger og store nationale ordbøger. Jan-Ola Östman, Caroline Sandström, Pamela Gustavsson & Lisa Södergård (red.): *Ideologi, identitet, intervention. Nordisk Dialektologi* 10. *Nordica Helsingiensia* 48. *Dialektforskning* 5. Helsingfors Universitet. 43–57.
- Pedersen, Karen Margrethe 2017b: Refleksivt *sig/dem* – varianter gennem 800 år. *Danske Talesprog* 2017. 1–43.

- Pedersen, Karen Margrethe 2019: Dialekter. Syntaks. Ebba Hjorth, Henrik Galberg Jacobsen, Bent Jørgensen, Birgitte Jacobsen Merete K. Jørgensen & Laurids Kristian Fahl (red.): *Bøjning og bygning. Dansk Sproghistorie 3*. København og Århus: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab og Aarhus Universitetsforlag. 303–336.
- Puggaard, Rasmus, under udg.: Flexibility of frequent clause openers in talk-in-interaction. *Det and så in the prefield in Danish. Nordic Journal of Linguistics*.
- Quinn, Heidi 2005: *The Distribution of Pronoun Case Forms in English*. Amsterdam: John Benjamins.
- Ravnholt, Ole 2011: En stor dag for mor og jeg. *Jyllands-Posten* 2. juli 2011.
- Rehling, Erik 1951: *Det danske sprog*. 3. udg. København: J.H. Schultz Forlag.
- Schack, Jørgen 2013: Dig og mig og vi to. Synspunkter på kasus i moderne dansk. *Nydanske Sprogstudier* 45. 48–72.
- Schack, Jørgen, Eva Skafte Jensen & Jan Heegård Petersen 2019: ”Tak til alle der gør en indsats for vores sikkerhed”. Bagom dronningens kasusvalg. Yonatan Goldshtein, Inger Schoonderbeek & Tina Thode Hougaard (red.): *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog* 17, Århus. 443–456.
- Sigurðsson, Halldór Ármann 2006: The Nom/Acc alternation in Germanic. Jutta M. Hartmann and Laszlo Molnárfi (red.): *Comparative Studies in Germanic Syntax*. Amsterdam: John Benjamins. 15–50.
- Skautrup, Peter 1944: *Det danske Sprogs Historie* 1. København: Gyldendalske Boghandel & Nordisk Forlag.
- Steensig, Jakob 2001: *Sprog i virkeligheden. Bidrag til en interaktionel lingvistik*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- web1 = [https://dialekt.ku.dk/dialektforskning\\_i\\_dk/ordboeger/oemaalsordbogen/](https://dialekt.ku.dk/dialektforskning_i_dk/ordboeger/oemaalsordbogen/).
- web2 = <http://www.jyskordbog.dk/jyskordbog/ordbog.html>.
- web3 = <http://www.tekstlab.uio.no/nota/scandiasyn/>

Eva Skafte Jensen  
Seniorforsker, dr.phil.  
Dansk Sprognævn  
esj@dsn.dk

**Appendiks 1.** Samlede data alfabetisk ordnet

	sub- jekt	dir. objekt	sty- relse	kløv- ning	der- konstr.	ekstra- position	uaf- klaret	sml.	præd.	ind. objekt	sum
de og	9	2	0	0	0	3	5	0	0	0	19
dem og	0	2	9	1	0	2	4	0	1	0	19
dig og	28	10	42	12	2	42	61	7	14	1	219
du og	40	0	0	0	0	16	30	0	1	0	87
ham og	20	11	28	3	0	42	32	0	5	0	141
han og	17	0	0	0	0	6	6	1	0	0	30
hende og	17	4	16	2	2	24	17	0	1	0	83
hun og	6	0	0	0	0	0	3	0	0	0	9
I og	6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
jeg og	11	0	0	0	0	5	7	0	1	0	24
jer og	0	0	1	0	0	0	1	0	1	0	3
mig og	110	16	51	20	3	177	110	12	50	2	551
og de	6	0	1	0	0	1	4	0	0	0	12
og dem	8	6	19	1	2	29	28	0	6	0	99
og dig	4	2	11	1	0	17	15	0	3	0	53
og du	11	0	0	0	0	12	13	0	0	0	36
og ham	7	4	7	2	1	11	8	0	4	0	44
og han	6	0	0	0	0	0	1	0	0	0	7
og hende	4	1	5	2	0	8	8	2	4	0	34
og hun	3	0	0	0	0	1	2	0	0	0	6
og I	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
og jeg	184	1	17	3	0	161	68	2	5	0	441
og jer	0	0	3	0	0	1	0	0	0	0	4
og mig	43	4	35	11	6	115	66	7	13	0	300
og os	0	0	4	0	0	1	4	0	1	0	10
og vi	5	0	0	0	0	0	3	0	0	0	8
os og	0	3	4	0	0	0	3	0	0	0	10
vi og	2	0	0	0	0	3	2	0	0	0	7
	547	66	253	58	16	677	501	31	110	3	2262

**Appendiks 2.**

Subjektsparatagmer i jysk og sjællandsk, to optagetidspunkter, differentierede tal.

	Jylland				total
	Odder 1	Odder 2	Vinderup 1	Vinderup 2	
nominativ	2 (66,67 %)	12 (41,38 %)	2 (100 %)	9 (40,91 %)	<b>25</b>
oblik form	1 (33,33 %)	17 (58,62 %)	0 (0 %)	13 (59,09 %)	<b>31</b>
total	<b>3</b>	<b>29</b>	<b>2</b>	<b>22</b>	<b>56</b>

Odder 1 består af optagelser fra tidsrummet 1986–1988; Odder 2 fra tidsrummet 2005–2006. Vinderup 1 består af optagelser fra 1973 og 1978; Vinderup 2 fra tidsrummet 2006–2007.

	Sjælland				total
	Nyboder 1	Nyboder 2	Næstved 1	Næstved 2	
nominativ	45 (76,27 %)	54 (63,53 %)	2 (50 %)	37 (64,91 %)	<b>138</b>
oblik form	14 (23,73 %)	31 (36,47 %)	2 (50 %)	20 (35,09 %)	<b>67</b>
total	<b>59</b>	<b>85</b>	<b>4</b>	<b>57</b>	<b>205</b>

Nyboder 1 består af optagelser fra tidsrummet 1986–1988; Nyboder 2 fra tidsrummet 2005–2010. Næstved 1 består af optagelser fra 1986; Næstved 2 fra tidsrummet 2005–2007.